

Stempling og stigmatisering ved personorientert forebygging av ungdom

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2016

Kand.nr: 146

Antall ord: 6452

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning:	s. 2
1.1 Presentasjon	s. 2
1.2 Bakgrunn for valg av tema	s. 2
1.3 Problemstilling og avgrensning	s. 3
1.4 Oppgavestruktur	s. 3
2. Metode:	s. 5
2.1 Metodevalg og forforståelse	s. 5
2.2 Kildekritikk	s. 5
3. Teori – begrepsavklaring:	s. 7
3.1 Forebygging	s. 7
3.1.1 Personorientert kriminalitetsforebygging	s. 8
3.2 Stempling og stigmatisering	s. 8
3.3 Kjønn og alder	s. 9
4. Drøfting del 1 – Konsekvenser:	s. 11
4.1 Bruk av skjønn	s. 11
4.2 Bruk av hund i skolen	s. 13
4.2.1 Stemplingsproblematikken	s. 14
5. Drøfting del 2 – Hvordan unngå slike konsekvenser:	s. 15
5.1 Kommunikasjon som utgangspunkt	s. 15
5.2 Politiets oppsøkende arbeid	s. 17
6. Avslutning:	s. 19
6.1 Konklusjon	s. 20
7. Litteraturliste:	s. 21
7.1 Pensumlitteratur	s. 21
7.2 Selvvalgt pensum	s. 22
Vedlegg:	s. 23
Vedlegg 1	s. 23
Vedlegg 2	s. 24

1. Innledning:

1.1 Presentasjon

Personorientert kriminalitetsforebygging handler om politiets forebyggende arbeid rettet mot enkeltpersoners sårbarhet og utfordringer. Dette for å forebygge en problemutvikling (Lie, 2015). Målet med denne forebyggingsmetoden er å påvirke enkeltpersoners holdninger slik at risikoen for å utvikle antisosial og kriminell atferd reduseres (Politidirektoratet, 2002 - 2005).

I noen tilfeller vil denne typen forebyggende arbeid virke mot sin hensikt. Politiets tidlige oppmerksomhet mot de unge kan stemple ungdom som avvikere, noe som igjen kan føre til at ungdom relaterer seg til identiteten som avviker. Her vil det oppstå et dilemma for politiet hvor ønsket om å forebygge problematferd endrer fokus mot å produsere avvik fremfor å forebygge (Lie, 2015).

Politiet gjennomfører forebyggende arbeid tidlig for å hindre en negativ utvikling. Samtidig er det nødvendig å vurdere om arbeidet er formålstjenlig i forhold til hvordan kontakten med andre blir utført. Politiet har ofte kontakt med sårbare ungdom, og disse kan lettere føle seg stemplet som avviker dersom politiet opptrer på en mindre skånsom måte.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Denne bacheloroppgaven omhandler stempling og stigmatisering ved personorientert forebygging av ungdom. Valg av tema er basert på tanker og erfaringer fra mitt praksisår i 2. klasse på politihøgskolen. Der jeg var i praksis arbeidet vi mye forebyggende og tok ofte kontakt med ungdom. Dette for å forebygge kriminalitet og skape trygghet i samfunnet. Politiet har som hovedfokus å forebygge, noe som helt klart er nødvendig. Likevel ble jeg i løpet av dette året oppmerksom på at reaksjonene til ungdommen ikke alltid var like bra når politiet tok kontakt.

Spesielt var det en ungdom som gjorde inntrykk. Vi kom i kontakt med han fordi han oppholdt seg i et utsatt kriminalitetsområde. Selv om det viste seg at han oppholdt seg der i påvente av sin mor og med dette var helt uskyldig, så han fortvilet ut i det vi gikk videre. Hvordan han oppfattet sin nærkontakt med politiet, kan være noe helt annen enn det vi ønsket.

Jeg ønsker med dette å fokusere på hvordan ungdom opplever sitt møte med politiet. Vil det for noen oppleves altfor inngripende at politiet tar kontakt? Verdien av kontakt med publikum handler om å bygge tillit og skape trygghet (Lie, 2015, s. 50). Politiet bør dermed ta kontakt med ungdom også i de tilfeller det ikke har skjedd noe kriminelt. For noen kan et slikt møte likevel oppleves som et overgrep, spesielt for uskyldige. Vedkommende tenker kanskje på naboer eller andre, som har sett dem snakke med politiet. Mange vil sette pris på at politiet tar kontakt, mens enkelte kan oppleve dette som problematisk. Dette kan igjen føre til at de føler seg stemplet som avviker.

Årsaken til at jeg ønsker å rette fokus mot denne problemstillingen er fordi politiet hele tiden bør være oppmerksomme på dette problemet under sitt forebyggende arbeid. Det er ikke gitt at noen føler seg stemplet, men det kan likevel forekomme og gi uante konsekvenser.

1.3 Problemstilling og avgrensning

Følgende problemstilling danner grunnlaget for oppgaven:

Kan personorientert kriminalitetsforebygging virke mot sin hensikt og med dette føre til at ungdommen selv føler seg stemplet som avviker – og hvordan kan dette unngås?

Formålet med personorientert kriminalitetsforebygging er å forhindre at barn og unge begår lovbrudd. Arbeidet handler i hovedsak om å avdekke ungdomsmiljøer for kriminalitet ved for eksempel å arbeide oppsøkende (Lie, 2015, s. 75). Oppgaven retter i stor grad fokus mot denne typen forebygging, da dette vil være det mest relevante opp mot problemstillingen.

Oppgaven avgrenses til å fokusere på ungdom i aldersgruppen under 20 år. Ved senere benevning av «publikum» og «ungdom» i denne oppgaven menes derfor ungdom under 20 år.

Jeg kunne med fordel ha beskrevet mer om det lokalorienterte politiarbeidet, men har i stedet valgt å fokusere på personorientert forebyggende politiarbeid. Det mest sentrale for oppgaven er politiets bruk av kontroll rettet mot ungdom, og generelt hvordan kontrollen utføres. Noe mer i dybden enn dette har jeg ikke valgt å gå, grunnet formelle krav til oppgavens omfang.

1.4 Oppgavestruktur

Oppgaven består av innledning, metode, teori, drøfting og konklusjon. Teoridelen inneholder begrepsavklaringer som viser til relevant litteratur. Drøftingsdelen i oppgaven er todelt. Del 1 omhandler hvilke konsekvenser politiets forebyggende arbeid kan få for ungdom, og hva som

gjør at noen føler seg stemplet som avviker. Her vil jeg vise til eksempler som synliggjør hva som faktisk kan skje med ungdommen dersom en føler seg stemplet som følge av politiets forebyggende arbeid. Del 2 fokuserer på hva politiet kan gjøre for å unngå at dette skjer.

Avslutningsvis gir jeg en kritisk oppsummering og refleksjon rundt politiets personorienterte forebygging og nødvendigheten av den. Tilslutt gir jeg en konklusjon som rettes mot problemstillingen og hvordan politiet skal unngå stempling og stigmatisering av ungdom.

2. Metode:

2.1 Metodevalg og forforståelse

Metode forteller oss noe om hvordan vi bør arbeide for å skaffe oss nok kunnskap om det vi vil undersøke. Metoden hjelper oss til å samle inn den informasjonen som trengs for å belyse problemstillingen på en faglig og interessant måte (Dalland, 2012). Som metode har jeg valgt å skrive en teoretisk oppgave. I en teoretisk oppgave sammenlignes teorier fra allerede foreliggende studier, og belyses og diskuteres ut fra en problemstilling. Jeg har dermed tatt utgangspunkt i annen litteratur, og fokusert på hva som kan gjøres med min problemstilling ut ifra den valgte litteraturen. Bakgrunnen for mitt metodevalg er at jeg anser denne metoden som mest hensiktsmessig sett opp mot problemstillingen.

All den kunnskap og erfaringer vi har med oss fra før, avgjør forforståelsen vår (Thurèn, 2009, s. 66). Da jeg valgte tema for oppgaven hadde jeg allerede gjort meg opp en mening om problemstillingen og hvilke tiltak som burde iverksettes. Et møte med en ungdom i praksisåret har gjort at jeg i ettertid har reflektert mye rundt hvordan politiet egentlig burde møte ungdom. Min forforståelse av dette møtet kan ha påvirket min oppgavebesvarelse, men ved stadig å være oppmerksom på dette gjennom oppgaveskrivingen, har jeg forsøkt å forholde meg til litteraturen og drøfte ut fra dette.

2.2 Kildekritikk

Kildekritikk vil si å være kritisk til det kildematerialet som er blitt brukt i oppgaven, og hvilke kriterier jeg har benyttet meg av under utvelgelsen (Dalland, 2012, s. 72). Her er det relevant å se på både gyldighet, holdbarhet og relevans opp mot oppgavens tema. Når det gjelder pensumlitteraturen fra skolen har jeg i stor grad hatt nytte av den valgte litteraturen, basert på den forebyggingsmetoden som har vært relevant for oppgaven. Bøkene er skrevet i nyere tid og forfatterne har gode preferanser.

Mitt selvvalgte pensum er i stor grad av nyere dato, og jeg anser bøkene og vedlagte dokumenter som sikre kilder. Jeg kunne med fordel ha funnet flere kilder tilknyttet bruk av narkotikahund i skolen, men har vurdert at de vedlagte dokumentene dekker det jeg ønsket å belyse. Det har vært vanskelig å finne litteratur som tar for seg omfanget av ungdom som har blitt stigmatisert etter møte med politiet, da det er lite forskning på dette. Likevel vil jeg

konkretisere at det ikke er antall ungdom som er relevant for denne oppgaven. Problemet rettes mot de det faktisk gjelder, uansett hvor mange det måtte være.

Kildene i oppgaven viser i liten grad til ungdommens egne stemme om å føle seg utstøtt som følge av politiets arbeid. Dette fordi jeg ikke har funnet litteratur jeg har ansett som relevant og gyldig tilknyttet dette. Likevel har jeg forsøkt å vise til dette ved å komme med enkelte eksempler.

Litteraturen jeg har benyttet peker kun på forskningsbaserte og teoretiske forklaringer fra forfatterne selv eller fra andre studier de selv har brukt. Benyttet litteratur er utlånt fra biblioteket på Politihøgskolen i Oslo. Her søkte jeg opp bibliotekets nettside «Bibsys» med søkeordene «ungdom», «stigmatisering», «personorientert forebygging» og «politiblikket». I tillegg har jeg kontaktet Stavern bibliotek og fått relevant litteratur tilknyttet oppgaven. Jeg har også gjennomgått referanselistene i litteraturen jeg har funnet for å se om de inneholdt relevant informasjon som kunne belyse problemstillingen.

3. Teori – begrepsavklaring:

3.1 Forebygging

Lie (2015) definerer hva forebygging er på en kort og konkret måte:

«Å forebygge vil si å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer.»

Hva som er negativt for noen kan være positivt for andre. Det viktige i denne sammenheng vil være å fokusere på hva samfunnet aksepterer som normalt eller ikke, og ut fra dette finne ulike strategier og metoder som kan benyttes for å unngå skjevutvikling. I dag er kriminalitetsforebygging en av de viktigste måtene samfunnet beskytter og viser trygghet til borgerne på. I korte trekk handler det om å snu en skjevutvikling og å hindre at lovbrudd blir begått (Lie, 2015, s. 20).

I St. meld. nr. 42 (2004 – 2005) om politiets rolle og oppgaver omtales ti grunnprinsipper som skal dekke politiets sentrale primæroppgaver. Det ene grunnprinsippet har forebygging som hovedmål:

«Politiet skal prioritere mellom sine oppgaver og legge hovedvekten på forebyggende virksomhet.»

Regjeringen ønsker at politirollen skal fremtre på en tydelig og tillitsskapende måte slik at befolkningens behov for rettssikkerhet, trygghet og alminnelig velferd ivaretas gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet. Ut fra dette skal politiet selv prioritere hvilke oppgaver som må gjøres. Samtidig bør politiet fokusere på forebyggende ordenstjeneste med sikte på å forebygge straffbare handlinger mot den alminnelige fred, orden og sikkerhet (st. meld. nr. 42, s. 10). Dette fordi ingen andre kan ta på seg denne oppgaven.

I Lov av 04. August 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) fremkommer det mer konkret hva slags ansvar og oppgaver politiet har. Loven viser blant annet til nødvendigheten av det forebyggende arbeidet. Politiloven §§ 1 og 2 beskriver at politiet skal:

«... gjennom forebyggende virksomhet fremme borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd», og

«... forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerhet».

Dette innebærer at politiet skal være både i forkant og etterkant av ethvert lovbrudd for å forhindre fremtidig kriminalitet. Samtidig viser dette hvor nødvendig det forebyggende arbeidet faktisk er for politiet.

3.1.1 Personorientert kriminalitetsforebygging

Politiets forebyggende arbeid kan deles inn i ulike former for forebygging, alt etter hva fokuset rettes mot. Det kan være individfokus der forebygging rettes mot enkeltpersoner, eller at politiet i større grad arbeider i et samfunnsperspektiv med forebyggende arbeid tett opp mot lokalsamfunnet (Lie, 2015). En annen metode er situasjonell forebygging som omhandler hvordan politiet skal endre enkelte omgivelser eller gitte problemer for å forhindre nye lovbrudd. Personorientert kriminalitetsforebygging er i denne oppgaven den sentrale forebyggingsmetoden, med forebygging rettet mot enkeltindivider og deres problemutvikling. Poenget med denne typen forebygging er å identifisere årsakene bak problemene, for så å finne tiltak som kan iverksettes for å hindre at dette skal utvikle seg i en negativ retning (Lie, 2015, s. 75).

3.2 Stempling og stigmatisering

Stigmatisering stammer opprinnelig fra det greske ordet «stigma» som betyr et merke. Tidligere var dette et uttrykk for et brennmerke i huden på slaver, kriminelle og andre det var viktig å holde seg unna. I dag assosieres stigmatiseringsbegrepet med individer som har et negativt sosialt kjennemerke som et tegn på skam (Øia, 2013, s. 37). Stempling og stigmatisering starter gjerne med at den unge kommer i konflikt med de verdier og forventninger som ellers er normalt i samfunnet. Dette fører til at vedkommende blir sett på som en avviker av andre og blir mer eller mindre utstøtt fra samfunnet.

Begrepene stempling og stigmatisering brukes ofte om hverandre, men er samtidig to ulike begreper. Stempling vil si at man defineres som avviker av andre. Stigmatisering innebærer at man opplever seg selv som avviker og med dette går inn i en avvikerrolle (Hauge, i Finstad & Høigård, 2006, s. 300). Det starter som regel med stemplingen ved at andre ser på vedkommende som annerledes og velger å støte ut personen. Her kan personen velge ikke å bry seg, og vil etterhvert kjenne at det er enklere å akseptere at en er annerledes. Når vedkommende har akseptert det andre har påpekt eller gitt uttrykk for, kan man si at personen er stigmatisert.

I hovedtrekk dreier dette seg om attribusjon og hvordan en person påvirkes av omgivelsene. Attribusjon betyr å finne årsaken til en atferd. Dette ved å tillegge en person en bestemt årsak til en observert atferd. For å finne slike årsaker, brukes tre holdepunkter: at noe skiller seg ut, gjentakelser og et fellesskap (Bunkholdt, 2002). Et eksempel som viser et slikt tilfelle er at politiet stopper en ungdom i en park. Dersom ungdommen har oppholdt seg i et utsatt område gjentatte ganger, kan man si at han skiller seg ut ved å ha oppholdt seg der flere ganger. Samtidig kan det hende at flere personer har uttrykt bekymring overfor ungdommen, noe som utgjør et fellesskap. Ut fra disse holdepunktene har vi attribuert årsaken bak atferden til ungdommen (Bunkholdt, 2002).

Å tolke atferden ved hjelp av egenskapsforklaringer innebærer også en risiko for feilattribusjon – altså feil mening, som igjen fører til uklarhet og misforståelser. Dette kan medføre at vi handler på et sviktende grunnlag overfor den andre (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 219). En slik feilattribuering kan igjen påvirke personen det gjelder, slik at en lettere vil føle seg stigmatisert. Dette på grunn av hvordan omgivelsene har sett på ungdommens atferd. I hovedsak kan det foreligge helt andre grunner til hvorfor for eksempel ungdommen oppholdt seg i dette området, enn det man gjerne først tenker.

Videre kan man spørre seg hva som gjør at noen personer blir stemplet som avvikere. I stor grad dreier det seg om personer med antisosial atferd. Dette er en atferd som strider imot sosiale normer og regler som ellers blir ansett som normalt i samfunnet (Fauske & Øia, 2010). Tidlig ungdomsalder er spesielt en risikoperiode der enkelte etablerer livsstiler som ikke er i tråd med gjeldende regler. Det kan være både individuelle og miljømessige faktorer som gir ulike former for antisosial atferd. Individuelle risikofaktorer kan være vanskelig temperament, lav sosial kompetanse og manglende sosiale ferdigheter. Miljømessige risikofaktorer kan være familiepåvirkning som problematisk oppvekst, påvirkning fra venner og skolemiljø (Damsgaard & Kokkersvold, s. 29). Barn og unge som utsettes for flere slike risikofaktorer er ofte mer sårbare, og gjør at politiet kanskje retter mer fokus mot denne gruppen enn andre. Det kan for eksempel være at en skole kontakter politiet fordi lærerne er bekymret for en ungdom som begår kriminelle handlinger. Da kan politiet bli spesielt oppmerksom på denne ungdommen nettopp fordi han kan være i faresone.

3.3 Kjønn og alder

Dullum (Dullum, i Finstad & Høigård, 2006) forklarer kriminalitetsstatistikken fra 1994. Statistikken viser at ungdom i alderen 18 – 20 år er de som begår flest straffbare handlinger.

Dernest kommer ungdom i alderen 14 – 17 år. I absolutte tall utgjør siktede mellom 14 og 21 år 34,9 % av alle siktede i 1994 (Finstad & Høigård, 2006, s. 131). Selv om statistikken ble målt for en del år tilbake, kan den likevel være en indikasjon på hvordan det fortsatt er i dagens samfunn.

Det er de unge som dominerer det registrerte kriminalitetsbildet i Norge, og det gjør ungdom svært interessant for politiet. Samtidig er det nødvendig å avklare om politiets kontroll kan fremprovosere høy kriminalitetsstatistikk blant ungdom. Høigård (Høigård, i Finstad & Høigård, 2006, s. 70) viser at kriminalitetsstatistikken kun inneholder registrerte lovbrudd. Den sier ingenting om de lovbrudd som aldri blir oppdaget, såkalte mørketall. Registrert kriminalitet utgjør sammen med mørketall den faktiske kriminaliteten. Siden faktisk kriminalitet aldri vil bli avdekket, må vi ta utgangspunkt i at ungdom kanskje ikke begår flest lovbrudd likevel. Samtidig vil politiet alltid være spesielt oppmerksomme på ungdom nettopp for å forebygge at flere lovbrudd blir begått i fremtiden (Lie, 2015).

Det vil være relevant å kartlegge hvem ungdommen bak lovbruddene er. Vegheim (Vegheim, i Finstad & Høigård, 2006) viser til at kriminalitetsbildet i Norge domineres av menn. Kriminalitetsstatistikken over tid viser en stigning i antall siktede og antall straffbare handlinger. Kvinner utgjør rundt 11 % av de siktede. Kjennetegnet blant ungdom som begår straffbare handlinger er at de er menn, unge, skoletapere og sosiale tapere, og at de bor i byer (Finstad & Høigård, 2006, s. 137). Denne forskjellen kan medføre at politiet retter mer fokus mot unge menn enn kvinner, som igjen fører til at lovbrudd begått av menn oftere blir oppdaget.

Å bli omtalt som «ungdom» relateres oftest til alder, men dette alene er kun et tall. Det gir ingen bakgrunn for om personen faktisk er moden nok til å kalle seg ungdom, eller gammel nok som voksen. I tillegg til alderen er det nødvendig å se på hvilken mentalitet eller sinnstilstand vedkommende har. Hver ungdomsgenerasjon utvikler bevissthet og holdninger på grunnlag av sentrale opplevelser og erfaringer. Disse erfaringene og opplevelsene former grunnleggende holdninger og verdier som de unge tar med seg gjennom livet (Fauske & Øia, 2010, s. 48). Ungdomsbegrepet i denne oppgaven omfatter personer i alderen under 20 år, men det blir ikke vurdert hva slags sinnstilstand ungdommen har.

4. Drøfting del 1 – Konsekvenser:

Politiets personorienterte forebygging handler om å få oversikt over ungdomsmiljøer og identifisere de ungdommer som står i fare for å utvikle problematferd knyttet til kriminalitet (Lie, 2015, s. 76). Dette innebærer at politiet arbeider aktivt oppsøkende mot ungdom for å bygge tillit og skape god kontakt.

Det er gjerne flere prosesser som har påvirkende årsak til at ungdommen føler seg stigmatisert som følge av politiets oppsøkende arbeid, og dermed ikke bare måten politiet arbeider på. I slike tilfeller må politiet være spesielt oppmerksom på å ta hånd om ungdommen på riktig måte. Politiblikket fungerer i mange tilfeller ved at politiet følger magefølelsen og tar kontakt med de personer en anser som mistenkelige (Finstad, 2000). Her burde politiblikket også fungere slik at politiet oppdager ungdom som opplever møtet med politiet som belastende, og med dette kunne ta hånd om dem på riktig måte.

Det å bli utpekt som kriminell kan føre til en endring i selvbildet (Hauge, 1990, s. 100). Når andre ser på en som kriminell, kan dette gjøre at en selv begynner å se på seg selv på samme måte. Noen ungdommer kan etter et møte med politiet sitte igjen med følelsen av å bli utpekt som kriminell, siden politiet tok kontakt. For risikoutsatte og sårbare ungdom kan denne følelsen bidra til at en føler seg stigmatisert. Det er denne endringen politiet må hindre at skal skje, og som er relevant for videre drøfting.

4.1 Bruk av skjønn

Alt politiet gjør av oppgaver og inngripen er basert på politiloven § 6. Ut fra denne bestemmelsen er det flere prinsipper som skal være oppfylt før politiet kan gripe inn i en situasjon. Legalitetsprinsippet er et av dem og innebærer at politiets arbeid skal utøves i samsvar med gjeldende rett - altså at politiet kan gripe inn i ulike situasjoner dersom det er hjemlet i lov (Lagestad, 2012, s. 188). Det er derfor nødvendig at politiet opptrer på en skånsom måte og tar i bruk svake midler før sterkere midler blir benyttet.

Politoloven er også formulert slik at politiet i betydelig grad åpner opp for bruk av skjønn. Dette fremkommer blant annet av politiloven § 7 som sier at politiet «*kan*» gripe inn. På den ene siden forstås det som at alt arbeid gjøres i samsvar med gjeldende lover og regler. På en annen side innebærer dette at politibetjenter kan ta avgjørelser basert på egne vurderinger og eget skjønn (Lagestad, 2012, s. 218). Noen vil kalle bruk av skjønn for bruk av

«magefølelse». Men kan man si at alle tar riktige avgjørelser basert på sin personlige magefølelse?

Bruk av skjønn i politiets forebyggende arbeid innebærer at politiet selv ofte avgjør hvem en skal oppsøke og hvorfor. Kanskje sitter politibetjentene med en magefølelse basert på mistenkelig atferd og har lyst til å finne ut mer. Da må politiet ta kontakt med vedkommende, og har full myndighet til dette.

Bruk av skjønn kan også medføre feilvurderinger. Å vurdere hvordan en person er ut fra utseende og atferd er ikke nødvendigvis riktig i alle situasjoner. En uskyldig person med en spesiell klesstil kan for eksempel begynne å lure på hvorfor politiet tok kontakt (Høigård, 2002, s. 267). Hva slags følelse vil de uskyldige sitte igjen med dersom politiet stopper dem for å sjekke om de har gjort noe kriminelt? Et slikt oppsøkende arbeid kan ikke omtales som forebyggende da det gjerne vil gi en motsatt effekt. Dette merker kanskje ikke politiet, og det er derfor vanskelig å vite hvor mange personer som faktisk har sittet igjen med denne følelsen. Det vet bare vedkommende selv.

Politiet er opptatt av å være der kriminaliteten foregår. Arbeidet er ofte basert på tidligere erfaringer med hvor kriminaliteten har foregått, hvor politiet spesielt oppsøker de mest utsatte stedene. Målet med denne typen lokalorientert forebygging er å hindre at kriminaliteten gjentas (Lie, 2015). Problemet er at politiet lett kan dra «alle under en kam» når de møter ungdom på de mest utsatte plassene. Hvis det for eksempel er snakk om et område med mye kjøp og salg av narkotika vil politiet være spesielt oppmerksomme på de som oppholder seg i dette området. Samtidig kan det være ungdom som oppholder seg der med helt andre hensikter enn det politiet gjerne tror. Idet ungdom og politiet møtes kan politiet i verste fall gi et dårlig førsteinntrykk, nettopp på grunn av de erfaringene de sitter igjen med fra tidligere. Slike erfaringer kan også gjøre det lettere å glemme politiloven § 6 i forhold til hvilke prinsipper som må være oppfylt før politiet griper inn.

Når det gjelder politiets oppsøkende arbeid vil det være relevant å skille mellom de som påtreffer politiet for første gang, kontra de som har blitt kontrollert av politiet gjentatte ganger. Dette i forhold til sannsynligheten for om en ungdom føler seg stigmatisert i etterkant av møtet med politiet. Dersom en stadig blir kontrollert av politiet til tross for ikke å ha gjort noe galt, vil kanskje sannsynligheten øke for at en virkelig begynner å bekymre seg. En tenker kanskje: «Hvorfor oppsøker politiet meg hele tiden? Er det noe galt med meg?».

Jeg ønsker å tydeliggjøre dette skillet med følgende eksempel: Det ene tilfellet handler om en etnisk norsk gutt som stoppes på gaten av politiet for første gang. Det har ikke skjedd noe spesielt, og ungdommen vil kanskje ikke tenke noe mer over at politiet kontrollerte han. Det andre tilfellet gjelder en ikke-etnisk norsk gutt som bor i et utsatt område, og som har blitt kontrollert gjentatte ganger av politiet. I media fremstår kanskje området som et spesielt kriminelt sted, og at gutten ikke ser norsk ut kan være en medvirkende årsak til at andre ser på han som annerledes. Er det slik at denne gutten etter gjentatte kontroller fra politiet vil sitte igjen med følelsen av å bli utstøtt fra samfunnet på grunn av politiet sin handlemåte, og gjør dette sitt til at han vil føle seg stigmatisert? Ved å sammenligne disse to tilfellene kan vi tydelig se en forskjell på hva guttene vil sitte igjen med etter ett møte kontra gjentatte møter med politiet. Kanskje vil den ikke-etniske norske gutten føle seg utstøtt fra samfunnet, fordi politiet stadig kontrollerer han. Første gang er det kanskje greit, men etter fem kontroller er det ikke usannsynlig at gutten føler seg stemplet som avviker.

4.2 Bruk av hund i skolen

Politiet har tatt i bruk narkotikahund flere steder som forebyggende virksomhet i skolen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Denne forebyggingsmetoden har blitt mye diskutert de senere år - både fordi den ikke har noen dokumentert effekt blant elevene, og fordi den for enkelte kan virke skremmende. Politiet og skolen har likevel god erfaring med bruk av hund som forebyggingsmetode, og de har et svært godt samarbeid (Politidirektoratet, 2014). Samtidig har flere elevorganisasjoner reagert på metoden, fordi elever kan bli stemplet når de blir markert ut av narkotikahunden.

Bruk av narkotikahund i skolen har helt klart mange momenter som taler for at dette har en forebyggende effekt. Det kan være at de elever det gjelder vegrer seg for å ta med narkotika på skolen, når de vet at politiet kan komme på skolen med narkotikahund. Dette vil ha en forebyggende effekt både for de ungdommene det gjelder, og for alle de andre elevene med tanke på økt trygghet i skolen (Politidirektoratet, 2014). Likevel må forebyggingsmetoden vurderes med et kritisk blikk, spesielt når det rettes mot tema for denne oppgaven.

Her ønsker jeg å komme med et eksempel som viser at bruk av narkotikahund i skolen kan medføre at politiet stempler ungdom som avvikere. Eksempelet synliggjør hva som kan skje, og dreier seg om en gutt som tidligere røyket hasj. Som følge av dette slet han på skolen og hadde ingen venner. Han fikk etter hvert hjelp av barnevernet til å flytte, bytte skole og få seg

nye venner. Ingen på den nye skolen visste om hans narkotika-bakgrunn, noe som hjalp han til å komme seg videre.

En dag kom politiet på skolen med narkotikahund. Politiet hadde på forhånd gitt varsel til skolen, og fått tilbake samtykkeerklæring fra elever og lærere (Politidirektoratet, 2014). Gutten visste også om denne sjekken, og samtykket på forhånd for å bevise ovenfor seg selv at han var rusfri. Da narkotikahunden luktet på elevene, markerte den på gutten. Politiet tok han med ut av klasserommet, og fant ut at hunden hadde markert fordi jakken hans fortsatt inneholdt hasjlukt. Gutten hadde verken hasj på seg eller røyket på lang tid og politiet lot han gå. Medelevene fikk med seg det som skjedde og lurte på hva han hadde gjort.

Hva slags følelse vil denne gutten sitte igjen med etter et slikt møte med politiet? Nå som han endelig hadde skiftet miljø og holdt seg unna hasj i lang tid, måtte politiet rippe opp i gamle sår. Kanskje han tenker: «Hva vil de andre si og mene om meg nå?». Siden medelevene fikk med seg hele hendelsen, kan det nå hende at de vil se på gutten med nytt blikk. Selve hendelsen er den utløsende faktoren, men på lengre sikt kan det også føre til mistriivsel og dårligere klassemiljø for gutten sin del. Dersom for eksempel en skolesekk en uke senere plutselig er borte fra klassen kan det nå være at medelevene ser på gutten som en syndebykk. Dette fordi han allerede har fått et stempel på seg som annerledes i klassen. Med stor sannsynlighet kan det nå hende at gutten på ny vil bli utstøtt fra et klassemiljø og blir stemplet som avviker.

Omgivelsenes sosiale prosess vil føre til at gutten blir sett på som annerledes. Dette kan medføre at gutten kommer inn i en slags ond sirkel og igjen starter med hasj-røyking. Politiet på sin side vil fortsette sitt arbeid uten å vite hva gutten vil slite med i tiden fremover. Gutten vil mest sannsynlig sitte igjen med et dårlig inntrykk av politiet etter måten han ble håndtert på. Eksempelet viser at politiets forebyggende arbeid har fungert mot sin hensikt, og gjort sitt til at gutten nok en gang har blitt stemplet som en avviker. Eksempelet tydeliggjør at stempeling kan forekomme, selv om det forebyggende arbeidet har de beste hensikter. Det handler i all hovedsak om hvordan politiet arbeider og tar hånd om hver enkelt ungdom, slik at det faktisk dreier seg om forebyggende arbeid (Lie, 2015).

4.2.1 Stemplingsproblematikken

Politiet sitter med et godt redskap når de kan bruke narkotikahund på skoler for å avdekke narkotikakriminalitet. Likevel kan det i noen tilfeller være slik at utfallet av det forebyggende

arbeidet fører til at enkelte personer går i motsatt retning. Ikke fordi personen har gjort noe galt, men fordi politiet har gjort en feilvurdering eller et dårlig forarbeid. Politiet skal arbeide slik at tillit skapes. Det at enkelte kan sitte igjen med følelsen av å være stigmatisert, skal helst ikke forekomme. Politiet må dermed gjøre et godt forarbeid for å unngå denne typen situasjoner. Her er det relevant å stille spørsmål ved hva politiet faktisk kan bidra med, for å unngå at ungdom føler seg stemplet som avviker etter sitt møte med politiet.

5. Drøfting del 2 – Hvordan unngå slike konsekvenser:

Som tidligere nevnt kan politiets forebyggende arbeid i enkelte tilfeller medføre at ungdommen blir stemplet som avviker, noe som igjen kan føre til ytterligere avvik. I følge stigmatiseringsteorier vil god kriminalitetsforebygging være å finne reaksjonsmåter som kan redusere omfanget av slike stigmaeffekter (Finstad & Høigård, 2006, s. 331). Det er derfor nødvendig å finne forebyggende arbeidsmetoder for politiet som kan hindre at ungdom blir stigmatisert. Hvilke kunnskaper bør politiet ha for å unngå denne typen konsekvenser?

Politiblikket innebærer at politiet ser etter personer som virker mistenkelige. Det kan være personer som oppholder seg i et utsatt kriminalitetsområde, at de går ute midt på natten, eller at de ligner på andre kjenninger. Politiet er hele tiden åpne for å finne disse personene, stoppe dem og for å snakke med dem (Finstad, 2000). I 60 % av disse «stopp og sjekk» tilfellene er personene tidligere registrert for straffbare handlinger. Det betyr at politiblikket i mange tilfeller fungerer slik det skal. Likevel er det bare 7 % av de som sjekkes som blir tatt med inn i arresten (Finstad, 2000, s. 113). Dette tilsier at politiet som regel stopper personer for å bli bedre kjent og for å danne et inntrykk av hvem vedkommende egentlig er. Det gjenstår med dette mange personer politiet stopper, som hverken blir tatt med inn i arresten eller som tidligere er registrert for straffbare handlinger. Hvordan oppleves møtet med politiet for disse personene?

5.1 Kommunikasjon som utgangspunkt

Politiet tenker gjerne på en helt annen måte enn ungdom, dermed er det vanskelig for politiet å vite hvordan ungdommen faktisk opplever sitt møte med politiet. For politiet blir det nødvendig å sette seg inn i ungdommens tankesett for lettere å forstå ungdommens

opplevelse. Kanskje det da blir lettere å forstå hvordan ungdommen opplevde møtet med politiet.

For at politiet skal kunne sette seg inn i ungdommens situasjon, er det nødvendig å opprette god kontakt slik at både politiet og ungdommen blir fornøyde. Her er bruk av kommunikasjon nøkkelen til suksess. Kommunikasjon handler om mennesker i møte med andre i ulike situasjoner, og er grunnleggende for alt politiarbeid (Lagestad, 2012, s. 263). God kommunikasjon med ungdommen blir derfor svært viktig, slik at vedkommende sitter igjen med opplevelsen av at politiet innbyr til tillit, fremfor utrygghet.

90 % av all kommunikasjon ansikt til ansikt foregår non-verbalt. Denne kommunikasjonsformen signaliserer hvordan vi uttrykker oss ovenfor medmennesker, ved øyekontakt, kroppstilling, tonefall og annen form for kroppsspråk. Hvis man for eksempel ønsker å bli oppfattet som trygg, må man se og høres trygg ut, i tillegg til å si de rette ordene (French, 1997, s. 16). God kontakt dreier seg dermed ikke bare om hva politiet sier til ungdommen, men også om hvordan de fremstår. Både blikk, ansiktsuttrykk og kroppsholdning signaliserer den enkelte politibetjents tilgjengelighet, og om en er åpen for kontakt eller ikke (Lie, 2015, s. 51). Dette er spesielt viktig å huske på når politiet tar kontakt med ungdom som aldri har hatt kontakt med politiet tidligere, slik at kontakten blir tillitsskapende. Hvis en politibetjent for eksempel kontakter en ungdom og ordlegger seg godt, men står med armene i kors og har en nedlatende holdning, kan det lett gi et uheldig inntrykk.

I det forebyggende arbeidet skal politiet være lyttende og omsorgsfull med et ønske om å forstå den andre for å hjelpe på best mulig måte. Da er det nødvendig å lytte aktivt til vedkommende, noe som krever empati. Empati dreier seg om evnen til å lytte, til å sette seg inn i andres situasjon, og til å forstå andres følelser og reaksjoner (Eide & Eide, i Lie, 2015, s. 63). Å vise empati er med andre ord nødvendig for å kunne skape god relasjon og gi et godt inntrykk. Likevel kan kommunikasjonen bli mangelfull og uprofesjonell dersom kontakten ikke er basert på fagkunnskap i tillegg til den empatiske holdningen (Lie, 2015).

Politiutdannelsen fokuserer i vesentlig grad på fag som innebærer kommunikasjon og konflikthåndtering. Det hjelper ikke å lese om god kommunikasjonsformidling hvis man i praksis gjør det på en annen måte. Derfor er det viktig å være oppmerksom på akkurat denne delen av politiarbeidet. Hvis politikolleger minner hverandre på at kroppsspråket står for 90

% av all kommunikasjon, og at god publikumskontakt og fremtreden i tjenesten kanskje utgjør den forskjellen som skal til, kan ungdommen også få et bedre inntrykk av politiet.

Like viktig er det å være klar over hvordan politiet skal avslutte en samtale. Hvilket inntrykk man først har gitt og hva man eventuelt avslutter samtalen med, kan avgjøre ungdommens oppfattelse av politiet. Hvis for eksempel samtalen avsluttes med å takke for praten samt konkludere med at det ikke var noe spesielt de lurte på - og videre tilpasse det som blir sagt etter hvem man snakker med, vil vedkommende kanskje sitte igjen med et bedre inntrykk (Lagestad, 2012, s. 42).

5.2 Politiets oppsøkende arbeid

En politibetjent beskriver det oppsøkende arbeidet på en god måte (Lie, 2015, s. 196):

«Målet er at samtalen skal oppleves som positiv av publikum. En positiv erfaring som blir til andres positive erfaring. Det vil føre til økt trygghet, økt tillit og til relasjonsbygging».

I det forebyggende arbeidet retter politiet ofte fokus mot oppsøkende arbeid for å forebygge kriminalitet og skape trygghet blant ungdom. Likevel har forebyggingsmetoden vist seg ikke å ha en trygghetsskapende virkning. Internasjonal forskning viser at økt tilstedeværelse av politi ikke nødvendigvis øker tryggheten i et lokalmiljø (Lie, 2015, s. 192). Problemet kan være at befolkningen ikke er vant til at politiet plutselig oppsøker deres steder. Naboer og andre kan tro det har skjedd noe alvorlig dersom politiet plutselig ferdes i gatene. Derfor er det viktig å fokusere på hvordan politiet opptrer for å gi økt trygghet ved tilstedeværelse i nærmiljøet. Dersom politiet for eksempel kjører gjennom et nabolag uten at publikum vet hvorfor, kan det redusere tryggheten. Hvis politiet derimot går ut av bilen og tar kontakt, vil de ikke bare være til stede, men også oppleves som tilgjengelige slik at tryggheten øker (Lie, 2015, s. 194). Denne form for oppsøkende arbeid vil i stor grad øke tilliten til politiet i et lokalsamfunn.

Hensikten med aktivt oppsøkende politiarbeid må ikke være å foreta informasjonsinnhenting eller kontroll, men å bli kjent med ungdommen og la dem få bli kjent med politiet. Da er det viktig at politiet viser respekt for de som kontaktes. Dette ved at de informerer om hvorfor de tar kontakt, informerer om politiet generelt, lytter og generelt viser interesse for det ungdommen er opptatt av (Lie, 2015, s. 196).

Ved oppsøkende arbeid er det viktig å ta hensyn til enhver ungdom som politiet møter, og ta det derfra. Politiet bør se an situasjonen og vurdere underveis i samtalen om denne ungdommen virker preget av politiets kontakt. Er det for eksempel en annen ungdomsgjeng i nærheten som har oppfattet politiets kontakt, men som kan ha misoppfattet situasjonen? I så fall må politiet vurdere hva som er mest hensiktsmessig å gjøre. Kanskje politiet først burde kontakte den andre ungdomsgjengen, for så å kontakte den de egentlig ønsker å snakke med. Dette med utgangspunkt i at ungdommen i løpet av denne tiden ikke blir borte slik at politiet mister oversikten. På denne måten vil alle parter kanskje tenke at politiet har lite å gjøre og snakker med alle denne kvelden, og reflekterer ikke noe mer over det. Det vil samtidig virke forebyggende for denne ene ungdommen, slik at han med mindre sannsynlighet vil føle seg stigmatisert.

Når politiet tar kontakt med ungdom på gata er det nødvendig å opptre med ydmykhet og høflighet. Ta også gjerne frem hånda for å hilse, og møt vedkommende med respekt (Lagestad, 2012, s. 26). Da får gjerne ungdommen et positivt inntrykk av politiet, og åpner seg lettere. Ved å vise trygghet skapes tillit, og det er et slikt samarbeid politiet ønsker å oppnå med ungdommen. Når ungdommen føler seg trygg i slike situasjoner er det også sannsynlig at stigmatiseringsfølelsen hos vedkommende uteblir eller reduseres.

6. Avslutning:

Hvorfor forebyggende politiarbeid foretrekkes fremfor etterreaksjoner kan best beskrives med ordtaket «bedre føre var enn etter snar». Når politiet skal være «etter snar» gjenspeiles det ved å ta gjerningspersoner, mens når politiet skal være «føre var» viser det til den oppsøkende virksomheten ved å se etter dem (Finstad, 2000, s. 86). Å være «føre var» gjelder spesielt for oppgavens tema angående politiets personorienterte forebygging av ungdom.

Hvordan ungdom tolker sitt møte med politiet kan være like forskjellig som mennesker er ulike. En slik tolkning avhenger veldig av hvilken situasjon en står ovenfor, og hvilken bakgrunn ungdommen har. Hvis ungdommen stoppes og kontrolleres av politiet for tredje gang uten å ha gjort noe kriminelt, vil kanskje vedkommende begynne å lure på grunnen til at politiet stadig oppsøker en. Hvis ungdommen derimot stoppes for første gang av politiet kan det være at en ikke tenker mer over det. Likevel er ungdom ulike, og enkelte er mer sårbare enn andre- noe som gjør at det første møtet kanskje oppleves som mer krenkende for noen. Det er ikke gitt hvem som vil oppleve en slik stigmatiseringsfølelse etter å ha blitt kontrollert av politiet, men dersom politiet tar hensyn til dette kan det bidra til å hjelpe de mest sårbare ungdommene slik at de sitter igjen med en bedre følelse.

Politiblikket innebærer at politiet bruker skjønn for å se etter mistenkelige personer. Skjønnsvurderingen gir samtidig rom for feilvurdering da politiet i mange tilfeller stopper uskyldige personer. Enkelte av disse uskyldige personene kan sitte igjen med en stigmatiseringsfølelse etter å ha blitt kontrollert. Her er det nødvendig å tenke over hvordan politiet faktisk møter og håndterer ungdommen, nettopp for å forebygge at stigmatiseringen oppstår.

Godt forebyggende arbeid bygger på kunnskap og erfaring som gir god tillit og trygghet blant befolkningen (Lie, 2015). I hovedsak må politiet møte ungdommen på en respektfull og profesjonell måte for å skape tillit. Hvis politiet viser respekt og empati ovenfor dem de møter, vil man også kunne skape bedre kommunikasjon. Dette vil gjøre at vedkommende sitter igjen med et godt inntrykk av politiet, noe som også gjør det lettere for denne personen å ta kontakt med politiet ved en senere anledning. Politiets personorienterte forebyggingsmetode vil da fungere slik det skal. På sikt kan dette også føre til at ungdomskriminaliteten reduseres, under forutsetning av god samhandling mellom politiet og ungdommen.

6.1 Konklusjon

Tema for oppgaven retter et søkelys på politiets personorienterte forebygging rettet mot ungdom. Dette med tanke på hva som gjør et slikt forebyggende arbeid viktig, og hva man kan gjøre for å oppnå enda bedre tillit blant ungdommen. God forebygging innebærer at politiet faktisk er oppmerksomme på at stigmatisering kan oppstå dersom kommunikasjonen ikke er god nok. Det sentrale blir å skille mellom tillitsvekkende og tillitsskapende kommunikasjon i sitt møte med ungdom. Av denne grunn bør politiet stadig være oppmerksomme på sin form for kommunikasjon og hvordan kontaktetableringen blir god, slik at alle ungdom kan sitte igjen med en god opplevelse av møtet med politiet.

7. Litteraturliste:

7.1 Pensumlitteratur

Bunkholdt, V. (2002). *Psykologi – En innføring for helse- og sosialarbeidere* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, O. (2012). *Metode- og oppgaveskriving for studenter*, 5. utg. Gyldendal Akademisk

Lagestad, P. (2012). *Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Gyldendal Akademisk AS

Lie, E. M. (2015). *I forkant – kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Gyldendal Akademisk AS

Politi-loven. *Lov av 04. august 1995 nr. 53 om politiet*. Hentet fra

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Røkenes, O. H. & Hanssen, P-H. (2012). *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Fagbokforlaget

St. meld. Nr. 42 (2004-2005). (2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Thurèn, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Gyldendal Akademisk

7.2 Selvvalgt pensum

- Damsgaard, H. L. & Kokkersvold, E. (2011). *Ungdom på ville veier – skoleerfaringer og kriminalitet*. Unipub s. 19 – 32 (13 sider)
- Fauske, H. & Øia, T. (2010). *Oppvekst i Norge, 2. utgave*. Abstrakt forlag AS. Kap. 1, s. 13 – 51 og kap. 6: s. 231 – 258 (65 sider)
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Pax Forlag A/S. s. 113 – 121 (8 sider)
- Finstad, L. & Høigård, C. (2006). *Kriminologi*. Pax Forlag A/S s. 67 – 87, 99 – 107, 130 – 139, 326 – 332 (43 sider)
- French, A. (1997). *Kommunikasjon mellom mennesker*. Teknologisk institutt. s. 13 – 40 (27 sider)
- Hauge, R. (1990). *Kriminalitetens årsaker: utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo Universitetsforlag. Kap. 8: s. 99 – 116 (17 sider)
- Høigård, C. (2002). *Gategallerier*. Pax Forlag A/S Oslo. s. 265 – 269 (4 sider)
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2013). *Bruk av hund i rusforebyggende virksomhet i skolen*. Brev til Politidirektoratet. Oslo: Departementet (Vedlegg 1) (1 side)
- Lagestad, P. (2012). *Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Gyldendal Akademisk AS. Kap. 1: s. 17 – 38, 211 – 221 og kap. 12: s. 263 – 275 (43 sider)
- Politidirektoratet. (2002 – 2005). *Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002 – 2005*. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_377.pdf s. 16 (1 side)
- Politidirektoratet. (2014). *Politiets forebygging av rus på skoler – bruk av narkotikahund*. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet. Oslo: Direktoratet (Vedlegg 2) (3 sider)
- Øia, T. (2013). *Ungdom, rus og marginalisering, 1. utgave*. Cappelen Damm Akademisk, Kap. 2: s. 24 – 48 (24 sider)

SUM: 248 sider

Vedlegg:

Vedlegg 1:

MOTTATT
29 AUG 2013

POLITIDIREKTORATET	
30 AUG. 2013	
Arkiv 08-13	Arkivkode 435
Saksnr 13/2833	Dok.nr 7

Politidirektoratet
Postboks 8051 Dep
0031 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
13/5441 - SWO

Dato
27.08.2013

Bruk av hund i rusforebyggende virksomhet i skolen

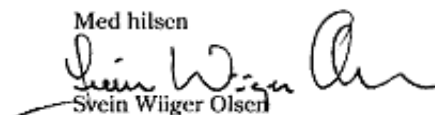
Politiet har flere steder tatt i bruk hund ved forebyggende virksomhet i skolen. Noe av virksomheten skjer i form av demonstrasjon av søk med narkotikahund i klasserom med elever til stede. Elevene/foresatte har i forkant undertegnet samtykkeerklæring.

Avhengig av hvordan denne virksomheten konkret utføres, kan det reises spørsmål om behovet for lovhjemmel. Departementet har besluttet at det skal foretas en evaluering av bruk av hund i rusforebyggende arbeid i skolen. Formålet vil både være å avdekke utilsiktede konsekvenser, samt mht. i hvilken grad tiltakets grad av inngripen står i forhold til den forebyggende effekten. I dette arbeidet er det også nødvendig å se nærmere på reservasjonsretten og hjemmelsspørsmålet.

Departementet vil komme tilbake til gjennomføringen av evalueringen.

Inntil evalueringen er gjennomført, ber man om at bruk av hund i rusforebyggende arbeid ikke gjennomføres på en slik måte at det kan ha karakter av kontroll eller ransaking som vil kreve lovhjemmel, for eksempel ved at hunden søker på elevene eller deres eiendeler uten at det foreligger konkret mistankegrunnlag.

Med hilsen

Svein Wiiger Olsen
avdelingsdirektør

Lars Meling
seniorrådgiver

Postadresse	Kontoradresse	Telefon - sentralbord	Politivdelingen	Saksbehandler
Postboks 8005 Dep	Gullhaug Torg 4a	22 24 90 90	Telefaks	Svein Wiiger Olsen
0030 Oslo	0484 Oslo	Org.nr.: 972 417 831	22 24 95 30	22240897
				svein.wiiger.olsen@jd.dcp.no

POLITIET

POLITIDIREKTORATET

Kgl. Justis- og beredskapsdepartement

Deres referanse
13/5441

Vår referanse
201302833

Dato
07.04.2014

U.off.
Off§ 14

Politiets forebygging av rus på skoler - bruk av narkotikahund

Det vises til tidligere kommunikasjon og møter, sist i Justis – og beredskapsdepartementet den 2.4.2014, hvor også Kunnskapsdepartementet og Helse – og omsorgsdepartementet deltok. Bakgrunnen for saken er problemstillinger knyttet til hjemmelsgrunnlaget, metodebruken og den forebyggende effekten av politiets bruk av narkotikahund i skolen. Justis – og beredskapsdepartementet har bedt om Politidirektoratets vurdering innen 4.4.2014 (avtalt utsettelse til 7.4.2014).

Skolen er en svært viktig samarbeidspartner for politiet i vår generelle forebyggende innsats for barn og ungdom. Bruk av narkotikahund har vært ett av flere virkemidler skole og politi har brukt i et rusforebyggende øyemed. Samarbeidet har pågått i mange år, og har vært tuftet på Opplæringslovens § 9a-1 som fastslår elevens rett og krav til et godt fysisk og psykososialt godt miljø. Politiet gjennomfører en slik innsats i tråd med politilovens intensjoner om generelt å forebygge kriminalitet i samfunnet. Innsatsen har bestandig vært utført på oppfordring fra skoleleder/skolestyret, dvs. kommunenes utdanningsdirektører eller respektive rektorer på skolene.

Antallet narkotikahund-ekvipasjer er dessverre ikke tilstrekkelig for å kunne møte skolens etterspørsel etter slik forebyggende innsats. Mange politidistrikter har likevel prioritert en slik service overfor skolene der man har slik kapasitet og ledige ressurser.

Politidirektoratet foretok en skriftlig rundspørring i politidistriktene i årsskiftet 2012/13 om blant annet erfaringer knyttet til bruk av narkotikahund som tiltak for å forebygge narkotika i skolen. Distriktene som responderte hadde utelukkende svært positive erfaringer og etterspørselen var gjennomgående høy fra skolens side.

Oslo politidistrikt er ett av distriktene hvor denne forebyggende innsatsen er utviklet med rutiner for blant annet samarbeidsavtale med fylkeskommunen, varslings skjema med informasjon til lærere og elever, samt et samtykkeskjema skolene kan bruke i sin kommunikasjon mellom skolen og elever og foresatte. I tillegg har Oslo politidistrikt et tilbakemeldingsskjema ment for elever og lærere i etterkant av besøket. Politiet har verken intensjon eller ønske om at besøket skal bære preg av "aksjon" eller "razzia". Derfor tar

Politidirektoratet

Post: Postboks 8051 Dep., 0031 Oslo
Besøk: Hammersborggata 12
Tlf: 23 36 41 00 Faks: 23 36 42 96
E-post: politidirektoratet@politiet.no

Org. nr.: 982 531 950 mva
Bankgiro: 7694.05.02388

man elevenes og lærernes tilbakemeldinger alvorlig og bruker tilbakemeldingene aktivt for å hindre at det oppleves slik.

Som nevnt er dette basert på et tillitsfullt samarbeid mellom politiet og skolene. Politiets fokus er å forebygge rus slik at elever, lærere, skolestyrer og skoleeier skal være tryggere på at skolen ikke blir en arena hvor bruk og omsetning av narkotika kan foregå uten oppdagelsesrisiko.

En forutsetning for at Politidirektoratet skal anbefale fortsatt bruk av hund i skolen som et forebyggende virkemiddel er at;

1. Kunnskapsdepartementet ønsker dette virkemidlet benyttet i arbeidet med å forebygge bruk og besittelse av narkotika på skolens område.
2. At hjemmelsgrunnlaget utredes og besluttes, og at tiltaket kvalitetssikres juridisk og metodisk i alle ledd.
3. At det kan sannsynliggjøres at metoden har tilsiktet forebyggende effekt.

Momenter som taler for fortsatt bruk av hund i det forebyggende arbeidet i skolen;

1. Politidistrikter som bruker hund, anser metoden som et særlig godt forebyggende virkemiddel. Dersom elever vet at de får besøk av narkotikahund vil elever vegre seg for å ta med narkotika på skolen. På samme måte vil de samme elever lettere være tilbøyelig med å ta med seg stoff på skolen hvis det er kjent at politiet ikke tillates å bruke narkotikahund som ledd i en forebyggende innsats.
2. Det er hjemmel for å benytte hund, enten dette gjøres med forebygging som formål i det offentlige rom, eller som ledd i en etterforskning etter straffeprosessuelle regler.
3. Politiet opplever at tjenestehundens tilstedeværelse skaper en langt mer spesiell og verdifull kontakt mellom politiet og elever enn det man oppnår ved generell informasjon om narkotika overfor skoleelever.

Momenter som taler mot fortsatt bruk av hund i det forebyggende arbeidet i skolen;

1. Tiltaket har ikke dokumentert forebyggende effekt. En global evaluering av forebyggende innsatser i skolen, foretatt av UNODC i 2013 viser at enkeltstående tiltak av kontrollmessig karakter (eks. urinprøver) har ingen eller også negativ effekt. Det må her bemerkes at en ikke finner bruk av narkotikahund som et forebyggende virkemiddel i skolen andre steder i verden. En norsk evaluering foretatt av Sosial – og helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet i 2006 (ISBN 82-486-0398-9) viser samme negative resultat når det gjelder enkeltstående tiltak i regi av politiet og andre etater og organisasjoner, som f.eks kampanjen MOT.
2. Kunnskapsdepartementet uttalte skepsis til tiltaket under møtet den 2.4.2014, mens Helse – og omsorgsdepartementet uttalte seg tydelig negativt til dette tiltaket. Begge departementene fremholder at enkeltstående tiltak som ikke er en del av en langsiktig strategi, ikke har en dokumentert forebyggende effekt.
3. Lovavdelingens utredning av 7.3.2014 trekker opp en rekke juridiske problemstillinger knyttet til bruk av narkotikahund som forebyggende virkemiddel. Dette tilsier at ordningen må forankres juridisk på en annen måte enn i dag hvis den skal videreføres, og elevene må vite hva de samtykker i.

Narkotikahund er en knapphetsressurs i flere politidistrikter og som ofte benyttes effektivt i andre sammenhenger. Denne delen av politiets hundetjeneste er ikke tilstrekkelig landsdekkende til at den kan være et tilbud til alle skoler som måtte ønske ordningen. Like

fullt vil distriktene som har dimensjonert seg slik at tjenesten kan tilbys også i forebyggende øyemed på skoler, ønske at samarbeidet fortsetter. Politiet vil tilpasse seg det regelverk som vårt vertskap (skoleeier/skolestyret) fastsetter i en slik sammenheng.

Anbefaling

Ved fortsatt bruk av narkotikahund som forebyggende tiltak i skolen bør innsatsen inn i en større sammenheng og sees på som et mulig virkemiddel på ulike stadier av en forebyggingskjede. Narkotikahund kan for eksempel være et egnet virkemiddel for å undersøke om en skole har et narkotikaproblem. Hensikten vil da være å skape felles problemforståelse blant elever, ansatte og pårørende, og søk kan gjennomføres uten elever tilstede. På bakgrunn av en felles problemforståelse kan det utarbeides en langsiktig plan for forebygging i en større sammenheng hvor tiltak i regi av andre problemeiere også inngår i planen.

Hundeførere er en ekstra forebyggende ressurs som benyttes ved en del distrikter. Det er viktig at hundeinnsatsen koordineres med distriktets andre forebyggere som jobber opp mot skolene innen rus og annen kriminalitetsforebygging. En slik samkjøring vil sikre at politiets totale forebygging på skolene blir en langsiktig koordinert innsats, og ikke preget av å være en rekke enkeltstående tiltak innen ulike tema.

Politidirektoratet mener at Kunnskapsdepartementet, som forvalter av Opplæringslovens bestemmelser, må utrede hvorvidt skoleeierne fortsatt skal ha muligheten til å invitere politiets narkotikahund-ekvipasjer til forebyggende innsats ved skolene, og eventuelt regulere hvordan denne innsatsen skal foregå.

I den grad EMK art.8 nr 2 blir et spørsmål om realiteten ved samtykke så ser Politidirektoratet at samtykkeskjemaet må utvikles videre før tjenesten kan gjenopptas; blant annet ved å presisere at en markering med etterfølgende funn av narkotika som knyttes til enkeltindivider kan innebære straffeprosessuelle beslutninger fra politi og/eller påtalemyndigheten, og en eventuell straffereaksjon. Likeledes bør det påses at lærere gir elevene et varsel god tid i forveien om politiets besøk. Dette vil også bekrefte realiteten av samtykket fra de som velger å være tilstede under besøket hvor narkotikahunden demonstrerer sin kapasitet.

Politidirektoratet ser frem til Kunnskapsdepartementets konklusjoner og et eventuelt gjensidig samarbeid for å utarbeide rutinebeskrivelser for den tjenesten politiets hundetjeneste velvillig yter skolene i et forebyggingsperspektiv mot rus og narkotika.

Med hilsen

Atle Roll-Mathiessen
ass. avdelingsdirektør

Harald Holmsen
seksjonssjef

Saksbehandler:
Morten Glavin

Tlf.23364162